

ДЕРЖАВНІ ЗАХОДИ ЩОДО ВИХОДУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ З КРИЗОВОГО СТАНУ

Розглянуто антикризові заходи держави по виходу вітчизняного страхового ринку з кризового стану та визначено перспективи його подальшого розвитку.

Ключові слова: страховий ринок, фінансова криза, антикризові заходи, антикризові стратегії, регуляторна політика.

The article deals anti-crisis measures to be taken by the government to exit the domestic insurance market from the crisis and identifies prospects for its further development.

Key words: insurance market, financial crisis, deals anti-crisis measures, deals anti-crisis strategies, regulator policy.

До 2008 р. класичний страховий ринок України динамічно розвивався, демонструючи щорічний приріст на рівні 30 – 40 %. Активне банківське кредитування надавало страховикам можливості залучати перспективні та довгострокові проекти, стрімко розвивати регіональні мережі, налагодити систему навчання персоналу.

У 2008 р. вітчизняний страховий ринок в умовах посиленої конкуренції не втрачав своїх позицій і мав можливість у подальшому нарощувати потенціал, поглиблюючи європейську інтеграцію. Проте вплив світової фінансово-економічної кризи у другій половині 2008 р. призвів до уповільнення темпів зростання основних показників діяльності вітчизняного страхового ринку.

Для подолання наслідків фінансової кризи розробляються нові ідеї та антикризові заходи щодо управління компаніями. Ситуація та перспективи розвитку страхового ринку безумовно залежать в першу чергу від обраної стратегії розвитку страховиків, але й значною мірою й від ефективності антикризових заходів, які мають бути прийняті з боку держави [1; 3].

Дослідженням проблем функціонування вітчизняного страхового ринку в умовах світової фінансової кризи та перспектив його подальшого розвитку займаються вітчизняні та зарубіжні вчені: В. Базилевич, М. Гольцберг, С. Журавін, О. Заруба, О. Щеглова та ін. Майже всі вони сходяться в думці, що для утримання страховиками своїх позицій та успішного подальшого розвитку вони мають коректувати свої стратегічні плани з урахуванням антикризових технологій управління.

Мета статті полягає в тому, щоб, дослідивши проблеми страхового ринку, які виникли внаслідок фінансової кризи, надати рекомендації щодо усунення негативних тенденцій та явищ, які спостерігаються на ринку, запропонувати антикризові заходи з боку державних органів влади для виходу ринку з кризи, виявити позитивні та негативні тенденції на найближчий період і визначити напрями подальшого розвитку вітчизняного страхового ринку в після-кризовий період.

Першою у країні від кризи постраждала банківська система, нестабільність в якій призвела до негативних наслідків і в інших сферах економіки. Майже миттєво скоротилися обсяги кредитування, що у свою чергу потягло за собою зменшення обсягів страхування та споживча спроможність пересічних громадян [4].

Ситуація, що склалася на вітчизняному страховому ринку, є наслідком не лише макроекономічних негативних чинників, а й результатом необміркованої управлінської політики самих страховиків. В умовах стрімкого розвитку страхового ринку України, його суб'єкти не замислюватися над тим, що ці темпи зростання здебільшого зумовлені бумом споживчого, іпотечного та автомобільного кредитування. Великою помилкою було орієнтування лише на роботу у збиткових секторах КАСКО та автоцивільної відповідальності власників транспортних засобів. Невиправдано зменшувалися страхові тарифи, франшизи, що сприяло скороченню активів, уповільнення темпів зростання. Загальна тенденція, що зараз спостерігається на страховому ринку, – зменшення страхових премій з одночасним збільшенням обсягів виплат. Як результат – зниження платоспроможності компаній, що істотно підриває довіру до страхування в цілому.

Скорочення споживчої спроможності та зменшення витрат підприємств знизило попит на страхування майна та добровільне медичне страхування. Заморожування будівельних об'єктів негативно відобразилося на ринку іпотечного страхування. Згорання кредитних програм і стагнація в продажах транспортних засобів скоротили обсяги КАСКО та автоцивільної відповідальності власників транспортних засобів [2].

Серед негативних тенденцій на страховому ринку, які прогнозують експерти на 2010-2011 рр., виділяють такі:

- істотне переформатування регіональних страхових ринків через те, що клієнти будуть переходити із дрібних компаній у більш крупні;
- зниження платоспроможного попиту на страхові послуги, включаючи скорочення бази для реалізації обов'язкових видів страхування;

– монополізація ринку шляхом придбання та поглинання крупними страховими компаніями дрібних. У більш виграшному становищі будуть міжнародні компанії, що мають досвід роботи в різних країнах, наявний достатній фінансовий ресурс для покриття негативних балансів своїх підрозділів в Україні;

– зменшення капіталізації та погіршення фінансового стану, що призведе до ліквідації страхових компаній, що невірно будували тарифну та перестраховальну політику;

– через прив'язування вартості запчастин до транспортних засобів до курсу долара рівень виплат страхових відшкодувань зросте на 20 – 35 %, що негативно вплине на фінансовий стан страховиків.

Російські експерти наголошують на необхідності розробки нових страхових продуктів та опрацюванні нових каналів збуту. Більше уваги слід приділяти корпоративному страхуванню та пошуку нових клієнтів. Серед основних заходів, які рекомендують до використання російські та вітчизняні страховики для виходу з кризи, такі:

1. Підвищення ліквідності, через відмову від непрофільних активів.
2. Досягнення домовленостей з клієнтами про виплату страхових відшкодувань в розстрочку.
3. Робота з боржниками по регресу.
4. Використовування банківських депозитів для збереження та збільшення активів компанії.
5. Проведення дисконтної програми для найменш збиткових видів страхування.
6. Розширення агентських мереж, збільшення розміру агентських винагород.
7. Оптимізація бізнес-процесів за допомогою інноваційних технологій у страхуванні (продаж полісів через інтернет магазини, оплата страховок через термінали тощо).
8. Зменшення витрат через скорочення збиткових філій, штату працівників [3].

У контексті антикризових заходів систематизовано такі основні напрями розвитку діяльності страховиків на ринку страхових послуг, які підтвердили свою ефективність на практиці:

- надання комбінованих послуг шляхом пропозиції комплексних страхових продуктів;
- приєднання до полісів додаткових послуг;
- урізноманітнення скидок і бонусів, зниження тарифів за рахунок комплексності угод;
- страхування нестандартних ризиків,
- розвиток нестандартних страхових послуг;
- упровадження вітчизняними страховиками на ринку страхових послуг нових для вітчизняної практики продуктів.

Комплексні страхові продукти стали ефективною знахідкою вітчизняних страхових компаній. Їх вдається прилаштовувати за рахунок надання різноманітних бонусів і скидок. Вітчизняні страховики впритул зайнялись створенням пакетних і комплексних програм страхування. Так, у пакеті, разом із полісом, за яким, власне, і звернувся клієнт, пропонуються супутні, менш популярні види страхування. Наприклад, в автострахованні поширеним комбінованим полісом вважається комбінація із страхування автомобіля, обов'язкового чи добровільного страхування громадянської відповідальності автовласників перед третіми особами, страхування водія та пасажирів від нещасного випадку на транспорті; до страхування житла чи нерухомості приєднується непопулярне страхування відповідальності перед третіми особами – відшкодування збитку, спричиненого щодо майна сусідів страхувальника; до обов'язкових медичних страховок для виїжджаючих за кордон прилучаються ризики втрати чи пошкодження багажу або невіїзду із країни.

Практикою доведено й вигідність приєднання до полісів додаткових послуг, коли страховики можуть покривати окрім основних ризиків ще й витрати, які виникають у клієнта при настанні страхової події. Для прикладу – угоди автостраховання включають покриття витрат на юридичний супровід і оформлення документів по аварії, буксировку автомобіля на СТО, оплату проживання в готелі на час ремонту автомобіля, якщо ДТП відбулося в іншому місті; у програми страхування житла включаються відшкодування або зменшення витрат на порятунок застрахованого майна чи життя, здоров'я і майна третіх осіб, а також витрати на проведення експертизи страхової події. Підвищення зацікавленості клієнтів реалізується шляхом надання різноманітних бонусів, зниження тарифів за рахунок комплексності угод.

Як позитивну тенденцію, можна зазначити те, що після монополізації ринку відбудеться істотні зміни у страховому законодавстві України. Найбільш великі компанії будуть лобювати свої інтереси в законодавчій і виконавчій владі з метою:

- привести у відповідність рівень затверджених страхових тарифів з фактичною збитковістю за низкою обов'язкових видів страхування;
- отримання можливості реалізувати нові види страхування;
- на законодавчому рівні систематизувати питання, що стосуються страхового шахрайства, єдиної клієнтської бази, перестраховання, оподаткування, частини законодавства, що регулюють відповідальність страхувальника та страховика тощо [6].

Існує два основні підходи реалізації антикризових стратегій: 1) компанія приймає стратегію нарощування частки ринку в кризу; 2) навпаки скорочує бізнес. Друга стратегія реалізується частіше [7].

Якісна регуляторна політика вдосконалила правила на страховому ринку, дасть більше можливостей усім учасникам страхового ринку вести бізнес і розвиватися. З боку держави необхідною є підтримка запропонованого законопроекту “Про внесення змін до деяких законів України відносно недопущення розповсюдження наслідків фінансової кризи на страховий ринок України”. Цей законопроект направлено на врегулювання низки питань, рішення яких створить умови для стабілізації ситуації в галузі, та дозволить створити базу для виходу з кризи. Ключовими положеннями цього законопроекту є такі:

- уведення вимог до прозорості діяльності страхових агентів, у тому числі банків, основною діяльністю яких є фінансові та інші послуги чи продаж товарів;
- уведення вимог до акредитації комерційними банками страховиків на основі відкритості, прозорості та недискримінаційності;
- стандартизація послуг страхування майна, яке передається в заставу банкам;
- урегулювання питання взаємозарахування коштів страховиків, що знаходяться на банківських депозитах у банку, в якому введено мораторій на задоволення вимог кредиторів та коштів, що належать банку як вигоданабувачу за договором страхування майна, що передане в заставу, як однорідних зустрічних вимог;
- уведення механізму фінансування антикризових заходів у страхуванні, що здійснюється на підставі представлення уповноваженого органу до НБУ;
- упровадження інституту передачі страхового портфелю, що забезпечує збереження прав страхувальників, за рішенням страховика чи вимушеної передачі за рішенням Держфінпослуг, супротив довгостроковим процедурам визнання фінансової неспроможності страховика та банкрутства;
- упровадження щомісячної звітності у формі, що забезпечує оперативний її розгляд та прийняття оперативних рішень Держфінпослуг стосовно страховиків, показники діяльності яких мають істотні зміни протягом звітного періоду;
- забезпечення прозорості як страховиків, так і Держфінпослуг за рахунок упровадження системи оприлюднення зведеної інформації по страховому ринку та в розрізі страховиків;
- забезпечення прозорості та підвищення рівня законності діяльності Держфінпослуг, зменшення адміністративного тиску на страховий ринок шляхом упровадження процесуальних принципів діяльності Держфінпослуг та заходів впливу у вигляді рекомендації припинити дії, що містять ознаки порушення, якщо порушення не призвело до істотного обмеження прав, не нанесло значних збитків окремим особам та суспільству;
- упровадження механізму недопущення руйнівного демпінгу шляхом надання Держфінпослуг повноважень по визначенню ринкових умов страхування та права вимагати відновлення страховиком таких умов і якщо уповноваженим органом буде встановлено, що внаслідок застосування неринкових умов страхування виникає загроза виконання страховиком своїх зобов'язань в майбутньому, – формування резерву незароблених премій у збільшеному розмірі, ніж вимагають нормативно-правові акти уповноваженого органу;
- упровадження механізму захисту законних прав та інтересів споживачів фінансових послуг, які можуть бути порушені внаслідок розповсюдження неправдивих відомостей про діяльність у сфері фінансових послуг.

Прийняття даного законопроекту є індикатором відношення держави до страхового ринку України [5].

Незважаючи на всі негативні чинники, що впливають на розвиток страхового бізнесу, економічна криза, на думку експертів, – це час потенційних можливостей розвитку та поліпшення бізнесу, оскільки загартовані кризою компанії будуть у подальшому мати витривалість у конкурентній боротьбі з новими страховими компаніями.

Ураховуючи вищезазначене, учасники страхового ринку сподіваються на те, що криза оздоровить саму ідею страхування в Україні. Відбудеться перерозподіл ринку. Залишаться лише найсильніші компанії, які будуть якісно обслуговувати страховий ринок, і він стане більш цивілізованим [2].

Отже, відповідь на питання: яким буде вітчизняний страховий ринок після кризи – неоднозначна. В Україні це буде залежати від наявності та обсягу ресурсів, раціонального їх використання та рішучих дій з боку держави щодо регулювання страхової сфери. У випадку, якщо держава буде використовувати лише внутрішні резерви та еволюційний шлях розвитку, то вихід із рецесії буде тривалим, якщо будуть використані перевірені технології, додаткові ресурси та високопрофесійні спеціалісти, то це значно прискорить процес відновлення страхового ринку.

Ефективний розвиток вітчизняного страхового ринку можливий лише за умови вдосконалення нормативно-правового та законодавчого забезпечення процесів страхування та перестрахування, підвищення ролі Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України та професійних об'єднань, які відіграють значну роль у механізмі державного регулювання страхової діяльності і повинні не тільки розробити, а й ефективно впровадити антикризові заходи на страховому ринку.

Література:

1. Гольцберг М. А. Мировой финансовый кризис и его влияние на отечественную экономику / М. А. Гольцберг, Л. М. Хасанбек // Чистая прибыль. – 2008. – № 37. – С. 25–28.
2. Какие последствия кризиса для украинского страхового рынка? – Режим доступа : <http://www.strahovatel.com.ua/blog/main/9571>
3. Можаров С. Перспективы страхового рынка Украины. – Режим доступа : <http://www.forinsurer.com/public/09/04/07/3732>
4. Петров А. СК в условиях кризиса. Выход есть, нужно только желание / А. Петров. – Режим доступа : <http://www.tristar.com.ua/1/art/sk-v-usloviyah-krizisa-vyhod-est-nujno-tolko-jelanie-12407>
5. Проект закону України “Про внесення змін до деяких законів України відносно недопущення розповсюдження наслідків фінансової кризи на страховий ринок України” від 20 березня 2009 р. № 4254. –

Режим доступу : <http://www.forinsurer.com/news/09/03/25/18395>

6. Хмелевський О. В. Страхування за умов фінансової кризи: тенденції розвитку та елементи поживлення / О. В. Хмелевський // Вісник Хмельницьк. нац. ун-ту. – 2009. – № 2. – Т. 1. – Ст. 107. – (Економічні науки).

7. Щеглова Е. Стратегии выживания страховой компании в кризис / Е. Щеглова. – Режим доступа : <http://www.delo.ua/dengi/strahovanie/strategi-vyzhivania-strahovoj-kompanii-v-krizis-129568>

Надійшла до редколегії 21.10.2010 р.